

SÄHKÖ JA KULTTUURI

Sähköstä tuli 1900-luvun aikana osa länsimaisten ihmisten elämää ja se lävisti arkielämän monella eri akselilla. Sähkön ja siihen liittyvän infrastruktuurin voidaan sanoa olevan nykyhetkessä eräs niin sanotuista näkyttämisistä järjestelmistä, jotka pitävät yhteiskuntaa koossa. Vain sähkön katkeaminen voi tuoda sen merkityksen todella esille, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa sattuneiden "blackoutien" kohdalla on käynyt. Sähkö on nyky-yhteiskunnissa välttämättömän hyödyke. Kun arkikielessä puhumme sähköstä, käsittelemme yleensä myös valoa, lämpöä, ruuanlaittoa, viihdettä, informaation välitystä ja monta muuta elämäämme liittyvää seikkaa.

Suomen kielen sähkö-sanan, kuten myös samaa tarkoittavien eurooppalaisten termien, etymologia johtuu luonnontieteellisistä ilmiöistä. Kreikkalaisen filosofi Thaleen kerrotaan lähes 2500 vuotta sitten löytäneen ilmiön varttinnan meripihkakoristeisiin erikoisella tavalla tarttuneita villakuituja tarkastellessaan. Meripihkan uumoiltu sielu ei ollut kestävä selitys sähkölle, mutta tämä oli kuitenkin alku ilmiön tuntemiselle ja sen tarkemmalle tutkimiselle. Yhä edelleen Thaleen perintö elää sähkön kantasanana useimmissa eurooppalaisissa kielissä. Elektron kun on juuri meripihkan kreikankielinen nimi.

Suomen kieleen sähkö-termi vakiintui 1800-luvun loppupuolella ilmiötä kuvaavasta "sähähtäin säkenöimisestä". Aiemmin jo vuonna 1836 Elias Lönnrot oli yrittänyt vakiinnuttaa sanaa 'lieke' kuvaamaan sähköisiä ilmiöitä. Hänen käsityksensä mukaan lieke oli "ilmassa sikiävää liekitsemää" eli ukkosta ja salamointia. Lieke oli ehkä terminä hieman liian kapea kuvaamaan ilmiön laajempia merkityksiä, jotka alkoivat paljastua vuosisadan loppupuolella. Suomessa en-

SISÄLLYS

Pääkirjoitus	3
Kun sähkö tuli Suomeen: Gottfried Strömberg ja sähkötekniikan muita suomalaisia uranuurtajia Timo Myllyntaus	5
Suomen sähköisin pitäjä: Näkökulma Paimion kehitykseen ennen 1960-lukua Outi Fingerroos	12
Kodin hyödyksi – jokaisen iloksi: Suomen sähkölaitosyhdistyksen sähköpropaganda 1930-luvulla Riia Maria Kempainen	24
Luottamuksesta normiohjaukseen: Sähköturvallisuuden hallintotavan muutos siirryttäessä teollisuusvaltiosta hyvinvointivaltioon Timo Aarrevaara, Veli-Pekka Nurmi & Jari Stenvall	41
Arvostelut	
Ihmetyksestä intiimiyteen: Suomalaisen tietoteknistymisen kulttuurihistoria 1920-luvulta 1970-luvulle (Annakaisa Kultiman arvostelu Jaakko Suomisen teoksesta Koneen kokemus)	59
Uutiset	63
Abstracts	65

simmäinen sähkölamppu syttyi vuonna 1882 Tampereella Finlaysonin puuvilla-tehtaan Plevna-kutomossa. Tämä tapahtui vain neljä vuotta Edisonin sähkölampun kehitystyön jälkeen.

Sähkön valjastaminen valaistukseen ja teollisuuslaitosten voimaksi sekä myöhemmin myös kotien käyttöön oli kiihkeä urakka. Voitiin puhua jopa ”sähköistysvimasta”. Uusien voimalaitosten voitiin itse näistä Suomessa sanoa edustavan todellista uudenlaista voiman näyttöä. Ne olivat myös ”upeine muotoineen ja luonnonihanine ympäristöineen ihanteellisinta mitä teollisuuden alalta saattaa kuvitella – melusta ja ryskeestä, hiestä ja tungoksesta, savusta ja liasta vapaita tuotannon temppeleitä”, kuten G.M. Nordensvan kuvaili Länsi-Suomen voiman juhla-kirjassa vuonna 1946.

Sähkö on kuitenkin paljon muuta kuin virtaa ja voimaa tai niiden takana olevia ihmisiä ja ilmiöitä. Sähkön varaan on rakentunut käytön ja kuluttamisen kulttuuri, jonka tunteminen on tärkeää. Mahdollisia hyviä kysymyksiä sähkön kulttuuristen merkitysten tarkasteluun on pitkä lista: Miten ihmiset ovat suhtautuneet sähkön tuloon ja sen merkitykseen? Ketkä olivat ilmiön hyödyntämisen pioneereja ja miten tarve sähkön käytölle on luotu kuluttajille? Entä miten ilmiö on näyttäytynyt paikallisella tasolla? Kiinnostavaa on myös pohtia, miten sähkön mukanaan tuomiin vaaroihin on suhtauduttu ja miten niitä on pyritty vähentämään.

Tässä Tekniikan Waiheiden teemanumerossa näihin kysymyksiin etsitään vastauksia monitieteisen kirjoittajakunnan voimin. Professori Timo Myllyntaus pohtii alussa sähkön tuloa Suomeen alan pioneerien työn kautta, tutkija Outi Fingerroos valottaa tilannetta yhden pitäjän kautta ja FM Riia Maria Kempainen tarjoaa näkökulman

Tekniikan Waiheita on Tekniikan Historian Seura ry:n kustantama aikakauslehti. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden tilaushinta on 30 e/vuosi. Irtonumerohinta 7,50 e.

Tilaukset ja osoitteenmuutokset: Pekka Niemi, pekka.niemi@fingrid.fi, puh. 0400 511 346 tai 030 395 5260 tai seuran www-sivujen kautta (www.ths.fi).

Tekniikan Historian Seura ry:n jäsenille lehti lähetetään jäsenetuna. Kestotilaus jatkuu ilman eri uudistusta tilauksen peruutukseen asti. Tilauksen voi peruuttaa ilmoittamalla asiasta toimitukselle. Toimitus myy lehden vanhoja numeroita irtokappaleina, mikäli niitä on jäljellä.

Toimitus- ja ilmoitusmateriaali: T.Huone/Tekniikan Waiheita, Urheilukatu 16 C pihä, 00250 Helsinki.

Lehti vastaanottaa julkaistavaksi kirjoituksia teknologian historian eri aloilta. Aineiston jättö numeroon 2/2004 viimeistään 26. toukokuuta, numeroon 3/2004 20. elokuuta ja numeroon 4/2004 22. lokakuuta.

Lehti ottaa arvosteltavaksi alalta kirjoitettuja julkaisuja, painotuotteita ja näyttelykäsikirjoituksia.

Lehti ei palauta pyytämättä lähetettyjä tekstinäytteitä tai valokuvia. Valokuvien käsittelystä pyydetään sopimaan erikseen päätoimittajan kanssa.

Artikkelien sisällöstä ja niissä esiintyvistä mielipiteistä ja kuvien julkaisu-oikeudesta vastaa kirjoittaja. Yksityiskohdalliset kirjoitus- ja toimitusohjeet löytyvät Tekniikan Historian Seuran kotisivuilta www.ths.fi/kirjoitukset.htm.

sähkön popularisointiin 1930-luvulla. Tee-
man päättää sähköturvallisuuden hallinto-
tapaa käsittelevä artikkeli, josta vastaavat
hallintotieteen tutkijat VTT Timo Aarre-
vaara ja professori Jari Stenvall yhdessä pit-
kään turvatekniikan keskuksessa (TUKES)
sähköturvallisuutta tutkineen tekniikan toh-
tori Veli-Pekka Nurmen kanssa.

Meripihkasta ja ’liekkeestä’ ollaan tultu jo
pitkälle. Sähkön kulttuuristen merkitysten
tuntemisessa ollaan Suomessa kuitenkin vas-
ta avaamassa keskustelua.

Kimmo Antila